

Anti-Climacus, Koppenhága, 1848

■ **Soren Kierkegaard: A keresztény hit iskolája. Atlantisz, 1998. 300 oldal, 1295 Ft**

A keresztény hit iskolájának szerzője: Anti-Climacus. Álnév, miért? És miért pont ez? Miféle szerzet ez az Anti-Climacus? Jó ember?

Igen, hiszen azért van kitalálva. Mármost, hogy jó ember legyen. Mármost azért kitalált személy, absztrakció. De miért szükségeszerű elvonatkoztatni, miért fontos az, hogy e könyv szerzője „eminens értelemben keresztény” legyen? Mi az a több vagy kevesebb vagy egészen másabb, amit egy Anti-Climacus leírhat?

Ami a könyvről általánosságok szintjén elmondható, hogy általánosságokban beszél – „mi”, „senki”, „a keresztények”, „a színház” –, közvetlenül nem jelenik meg benne Anti-Climacus. Csak egyetlen helyen: „Ami engem illet, aki mindezt bemutatni igyekszem, nos, e helyütt alighanem rövid magyarázattal tartozom. Lehetséges, hogy e rejtett bensőségnek, a voltaképpeni önmegtagadás kiváltotta szenvedésnek némelykor olyan ismeretéről árulkodom, hogy valakiben felmerülhet, hogy talán én is – természetes ember léteemre – közéjük tartozom, ama ritka nemes emberek közé. Ez távolról sincs így. Jómagam sajátos módon, mégpedig éppenséggel nem érnyeim folytán, hanem inkább bűneim miatt tettem szert merőben formális tudásra a létezés titokzatos voltáról és egyenmény titká-

ról [...] -Felelősségemmel senki sincs annyira tisztában, mint én magam, ezért senki se fáradjon, hogy rám ijesszen, iránta ugyanis, aki merőben más ijedséget képes okozni, félelemmel és reszketéssel vagyok. Amúgy sem túl sokan vannak, akik hozzá foghatóan értenék, hogyan irtotta ki a kereszténység a krisztushit.” E töredékes idézet megtestesíti az Anti-Climacus nevet: a felfokozással ellentétes mozgás. A lefokozást, persze, de szenvedélyes lefokozást. Lefokozza tárgyát, a korabeli kereszténységet, efféle szavakkal ócsárolja: „valami renyhe és a legkevésbé sem szenvedélyes bizonyosság”, „ész nélkül teremtenek összefüggést a Getsemánéval”, „miként a pap nyafogja és hazudja”. Vagy térjünk vissza magához az öndefinícióhoz: „Amúgy sem túl sokan vannak, akik hozzám foghatóan értenék, hogyan irtotta ki a kereszténység a krisztushit.”

Krisztushit, Krisztus, hit? Ismét egy tulajdonnév, amely személyt jelez, újra kell kezdenünk a kérdéssel, kicsoda, miért, hol és mikor, mert Anti-Climacus folyton róla ír, látjuk, öndefiníciójához tartozik a hozzá való viszony (a hit [a hitről való tudás / annak értéke, hogyan irtotta ki a kereszténység a krisztushit/]).

Anti-Climacus. Aki mégsem az eminens keresztény, ahogy az előszóban meg van előlegezve, hiszen lentről közelít, anti-climacus, a bűnei felől. (Aztán a szövegből kiderül, hogy éppen ez volna a keresztényi, hogy nemigen van máshonnan

közelíteni, de ez inkább elhanyagolandó Koppenhágában, 1848-ban, nincs botrány, csak „valami renyhe bizonyosság.”)

Anti-Climacus. A szöveg úgy értelmezi szerzőjét, hogy szóba hoz, kapcsolatot teremt, azonosul („vagyok”) egy másik inkognitóval, a *Félelem és reszketés* Johannes de Silentiójával.

A szenvedélyes lefokozás mindhárom esete a kettős mozgás, amelyet a *Félelem és reszketés* írója eminensen Ábrahám történetében lát meg: Ábrahám lemond és örvend. A kettős mozgás három pontja: Ábrahám otthona, Mórija, Ábrahám otthona. A *keresztény hit iskolája* három részből áll: botrány, ne botránkozz meg, „és én, ha felemeltem e földről, mindeneket magamhoz vonok”.

A botrány? Az „én” a „Jőjjetek én hozzám mindnyájan”-ból. Botrány, mert „mindenkitől különbözik”: különbségeink ápolásának úzusával szemben ő mindenkiel azonosul. S tovább, egymás mellé téve a könyvben található rá vonatkozó szavakat: „tudni» semmit sem lehet róla”, „közelebről tekintve igencsak ütött-kopott”, „jelentéktelen, nincstelen szerzet”, „egy olyan alak, akinek a társaságából mindenki menekül”, „nincstelen és jelentéktelen, megcsúfolt, sőt – miként az Írás megtoldja – megköpdösött ember”, aztán meg „jelentéktelen ember létére Isten, az Atya egyszerűlte”, végül: „az ellentmondás jele”, „törvénytelen gyermek”, „Igazság”. Nincs szó, mely külső megjele-

nésére vonatkozna, hacsak egy idézet nem, de mit is mond az az idézet? „saiástól, azt, hogy „nem volt neki alakja és ékessége, és néztünk reá, de nem vala ábrázata kívánatos”. Botrányos, hogy az, aki hív, ennyire rejtőzködik, hogy aki rejtőzködik, ennyire konkrétan hív, mintha a hívásban, a viszonyban lenne a leginkább jelen, abban, hogy kinek a barátja. Pontosan: „a bűnösök barátja”...

Barát, vagyis nagyon közel van hozzád, a bűnösöké, hát igen, inkább nem. Hagyjuk a morált. Ez nem morál. Hát mi? Öröm. Jaj. Négyezer írja le. Igen, négy annyi mint emberi. Véletlenül. De utána hétszer írja, hogy *bűntudat*. Ja. A hét, az a teljesség száma. Na igen, de mi a címe a résznek? *A morál*. Hát, erről ennyit. De ki írja, érted, az a kérdés, hogy ki írja. Inkognitóban.

A botrány az inkognitó. A rejtett-ség. A tagadott közvetlenség. Isten emberként jött el, nem pedig Istenként. S ez érvényes 1848. Koppenhágájában is, nem csupán 1800 évvel azelőtt. A dicsőségről, a létén kívül, semmit nem tudni, mindent az embertől tudunk, aki egészen lent volt. Koppenhágában, 1848-ban persze a keresztények úgy tesznek, mintha dicsőségben kellene osztozniuk az Istenemmel, mint ha információikat közvetlenül Istentől kapnák. Bántja is őket a szerző, pedig a légynek sem ártanak. Nem is használnak. Ilyen szép pátozzsal még Nietzsche tudta szidni a keresztényeket. Persze azonnal adódik e kétféle dorgálás közti különbség, az, hogy Nietzschénél felejthető az emberi és isteni különbsége. Ebből aztán egyéb különbségek is származnak. Például, írja Anti-Climacus, mégiscsak meg kellene különböztetni – bármily nehezeze is essen lemondaniuk az 1848-as koppenhágai papoknak a könnyfakasztó retorikáról – a szenvedést a krisztusi szenvedéstől, az özvegyembert – akinek meghalt véglegyengülésben a felesége – Ábrahámotól, akitől Isten előbb visszavonja, majd visszaadja egyetlen

szeretett fiát, örömét, ígérletét. Az „életellenes” szenvedés statikus, botránkozó, sértett, mert direktbe van kötve, Ábrahám szenvedése – erről még ezt sem mondhatni közvetlenül, hogy szenvedés: kettős mozgás három pont között.

A harmadik rész prédikációkat tartalmaz, mind a hétnek ugyanaz a textusa, *János evangéliumából*: „És én, ha felemeltem e földről, mindeneket magamhoz vonok.” Kissé érthetetlen mindazok után, amit a rejtettségről, az ellentmondás jeléről, a keletkezőben lévő igazságról olvastunk, hogy ilyen problémátlanul kezd szó lenni földről *contra* magasságról, világi kegyetlenségről *contra* krisztusi szelidségről, színházról *contra* valóságról.

Problémátlanul: a különbség nem útként, hanem eredményként van feltüntetve, így a felek csak állanak, egymásra meredve. Itt hangzanak el a könyv talán legbotránnyosabb szavai: „az emberéletet kormányzó hatalom a Szeretet.” Közvetlenül értelmezve nem más könnyű, nyári hazugságnál. De nem kellene így elharmarkodni az értelmezést, kérdezzük meg mondjuk azt, hogy mi a Szeretet itt? Nem számít, hogy Anti-Climacus jól letolja Pilátust egy hasonló kérdéséért, azzal a vitatható indoklással, hogy nem kérdezhető az Igazságtól, hogy mi az igazság. De-hogynem, csupán e kérdés elhagyása után egy kicsit mellette kell maradni. Ugyanígy, bár kétségkívül ijesztően egyszerűen hangzik az, hogy Krisztus képét pogányság megfesteni, maradni lehet a rá vonatkozó kérdéssel. Kit, hogyan, miért, miért nem, Miskin? Mert *vonzani* és *csábítani* különbsége a *közvetlenség*? Mert a közvetlenség csábít, a csábítás pedig nem enged meg Cordéliának kérdéseket, maximum mindent érteni látszó ironiát?

A legutolsó prédikációban aztán egyetlen mondatban kiderül, hogy az egész fent-lentes bennfentes dialog vicc, hiszen a Krisztushoz való felemeltetés itt (és Koppenhágában, 1848-ban) a keresztrefeszítés. „Ezzel kívánjuk zárni fejtegetésünket.”